

ANTONIO ZAVALA, S. I.

“TXAPEL”

BERTSOLABIA

«TXAPEL» BERTSOLARIA

AUSPOA LIBURUTEGIA

91

COLECCION AUSPOA

**Administración: Plaza de Santa María, 2 - Tolosa
(Guipúzcoa-España) Tel. 661612**

**Dirección: Rvdo. P. Antonio Zavala, S.J. Colegio
de S. Ignacio. Ategorrieta. — San Sebastián.**

Ordaindu bearrak:

**Urte betekoa: 380 pezeta   Atzerrian: 500 pezeta
Ongilleak: 600   "   Ale bakarra: 50   "**

ANTONIO ZAVALA, S. I.

TXAPEL BERTSOLARIA

Euxebio Eizmendi

(1893-1969)

AUSPOA LIBURUTEGIA

1969

© **Auspoa Liburutegia**
Tolosa (Guipuzcoa)

Depósito Legal S. S. 46/70
IZARRA - Peña y Goñi, 13
San Sebastián - Enero 1970

ARKIBIDEA

Itz bi	9
Eusebio Eizmendi "Txapel", Jose Mari Iriondo'k	12

TXAPELEN BERTSOAK

Iru doñu	21
Aotik aora	24
Bertso Berriak Susteta'ko Andresi jarriak ...	34
"Lenengo Bertsolari-Eguna" (1935/I/20) ...	42
"Bigarren Bertsolari-Eguna" (1936/I/19) ...	46
Santa-eskean	55
(1950) Argentina'ko lagunari	60
(1950) Azpeiti'ko gogo-jardunen oroigarritzat	66
(1955) Aita San Inazioaren urte santuko oroi-garri	70
(1958) Nere iloba	81
"Nai badezute salbatuko da..."	85
(1960) Semearen kaliza	88
"Utzi'azute pakian"	89
(1963) "Orain eta beti anai"	90
(1963) "Mutill orren izenian"	92
Berriro	95
(1968) Aita Santuari ta Sizilia'ko lur-ikarari	98

OMENEZ

Illetan	103
Txapel zanari, Basarrik	105
"Gure lagun zar biotzekoa"	109
Iru aldi, Basarrik	112
Omenaldia	115

ITZ BI

Liburu ontan Txapel zanaren bertso-bilduma eskeintzen diogu irakurleari.

Txapel Errezill'en, 1893'garren urtean jaio zan, eta Azpeiti'n 1969'ngoan il zan. Aren bizitzaren txeetasunak urrengo orri-aldeetan arkituko ditu irakurleak, Loiola'ko Jose Mari Iriondo'k emanak.

Orain illabete batzuk, Azpeiti'n Txapeli egin zitzaion omenaldian, onela esan zuan bertso batean bertako Lazkano bertsolariak:

...gaur gauza batek ematen dit nei
biotz-barrenean miña:
jai-aldi eder au Euxebiori
il baño len ez egiña.

Ta guk ere pena aundi bat degu biotzean: liburu au Txapel il baño len ez egiña.

Aspaldiko laguna nuan Txapel. Bertso biltzeari ekin nionean, lenengo laguntzalletatik bat, bera izan nuan. Bereak eta

besterenak, bertso-mordoxka polit bat eman zidan.

Gero, bertso-liburuak argitaratzen ari nintzala, makiña bat bider oroitu nintzan Txapelez, aren liburua ere atera bear nuala.

Bañan ain osasuntsu ta bizkor ikusten bainuan, arekikoak presarik etzuala pentsatzen nuan; oraindik ere urte-mordo batean Txapel geren artean izango genduala uste nuan. Ta, ala, beti gerorako uzten nuan lan ori.

Bañan Iturzaeta'ren liburuari txanda eldu zitzaionean, ura ta Txapel alkar ondotxo ezagutzen zutenak baitziran, bi liburuak, arena eta onena alegia, batera egitea erabaki nuan.

Txapelengana Iturzaeta'ren bertso ta argibide billa joango nintzan, eta, bide batez, bereak ere jasoko nizkion.

Onela, esaera dan bezela, bi txori arri batez botako nituan. Etzegoan gaizki pentsatuta, bañan...

Iturzaeta'ren liburua egin-samartua neukanean, eta Txapelengana laister joateko asmotan nintzala, goiz batez beraren ilberria, beraren *eskela* beltza, irakurri nuan periodikoan...

Sekulan ere etzitzaidan burutik pasa erioak aurea artu bear zidanik, eta txundituta gelditu nintzan.

Txapel zana or izana nuen urte askoan bere bertso ta gauzak noiznai esateko prest, eta ez nizkion artu... Badaki irakurleak zergatik: aren itxurazko osasun eder ta bikañak engañatu nindualako...

Txapelek beste urte betez bizirik iraun izan balu, liburu au askoz mardulago ta ederragoa izango zan.

Il da gero, aren bertsoak andik eta emendik biltzen saiatu gera egiñalean, liburu bat osatzeko lain eskuratu degu, bafian alde ederra noski...

Askotan nere artean pentsatu izan dedana, berriro etorri zitzaidan burura: esku artean darabilkidan bertso-biltze au, presa aundiko lana dala...

Barkatuko al dit Txapel zanak zerutik berandu ibillia...!

A. Z.

EUSEBIO EIZMENDI «TXAPEL»

Ixillean, nork aterako, gelditu diran bertsolari zaarren lan-bilketa onetan, oraingoan *Txapel* bertsolariari dagokio bere txanda. Il eta andik zazpi illabetera, Donostia'ko C. A. T. alkartearen gogoz, omenaldi bat egin eta andik laster, Eusebio Eizmendi'ren bertsoak biltzeko eta argitaratzeko asmoa dutela esan didate *Auspoa*'tik. Aita Zabala'k, lanak aurreratutak dauzka. Eta, beste asko aurreratzeko, pozarren lagundu diot, nik nezaken neurrian. Eta geiago: itz-aurre bat atariko eskatu didate.

Txapel ondo ere ondo ezagutu nuan azken urteetan. Bañan, bildur naiz, gaurko zeregin au bear bezain zuzen beteko dedan. Eztut gogorik falta. Borondatez, aberats naiz. Baña zer? Zalantz askoren ondoren, Txapelek, gogoaren ixillean, itzegiteko eskatzen.

Bere azken urteetan, ar-eman aundiak nituan berarekin. Beste izenik zezakenik ere ez, eta... Txapel deitu izan nion beti.

(Bere aitonarengandik omen zetorkion e-izen au.) Maixu eta lagun zan neretzat.

Loiola'ko erri-irratian bertsolari gazteen txapelketak urtero antolatu bear-eta, Euxebio izaten genduan gure zuzendari. Argitasunak bear ziranean, berari otsegiten genion; eta an etorko zan, erdi-irripar, adar-jotzalle. Eta, lagun bati eta aita bati oi zaion begiruneaz gañera, profeta bati aiñakoa ere bagenion. Itz gutxi eta zorrotzak izaten bai zituan. Noiz edo noiz zerbait galdetu ezkeru, labur erantzungo zuan...: «Ondo dago!,» edo bestela: «Zergatik ez... onela?»

«Iñoren aurrean txapelik kentzen ez-tuan bertsolaria» deitu eta esan zion bein batez Valverde jaunak, Donosti'ko *El Diario Vasco* egunerokoan. Eta «asmatu dek!» egin genion askok geure buruari. Txapela noiz erazten zuan galdetuta, «Bear danean bakarrik!» erantzun oi zuan.

Epailari bezela, zorrotza eta biguna zan. Gazte baten bertsozko ateraldien aurrean, ondo pentsatu aurrez, etzuan pauso bat ere ematen. Itzegin nai etzuanean, señale txarra...

—Zer, Txapel: zuk zer diozu? Zer irudititu zaizu?

Eta Txapelek:

—Bertsolari ona izateko, bertso geiegi!

Amabietatik aurrerako taberna-bertsolariak, etzitzaizkion batere gogozko. Eta batez ere berari, zirikatzaileak zirikatzaile, etzenion bertso bat aterako onelako tokietan. Iñoiz edo bein, ondo tentatu zuten batean, zera entzun izan nion:

Zirikatziak min ematen du
askotan, lagun maitia;
asko sufritu duan pertsonak
sarri falta du gaitia.
Gertatu leike orain esana
gero lotsa izatia...
Or bertsolari asko daude ta
oiekin jardun zaitia...

Eta, au kanta orduko, ixilduko zan, eta... «goazen etxera!»

Txapel bertsotan jarri arazteko, nik eza-gutu nuan urteetan, alakoxe *tekla* berexi bat ikututzen jakin bear zan. Gizatasuna eta jatortasuna ikutu ezkerro, laster pizten zan. Eta pizten zanean, ikara ematen duan sakontasun batean erantzungo zuan. Eztarriak etzion askorik laguntzen. Bai ordea adimenak.

Lelengoz radiora kantari ekarri nuen egunean, sinistu ezinda gelditu nintzan. Bere familikoak «Eztek lortuko, ezetzean zegok!» esaten zidaten. Baña, alako batez, «Jarri alkauetia martxan!» esanaz eldu zitzaidan, lantoki bertaraño. Gizona eta bertsolaria zan... eta alakoxe gizon eta bertsolaria ere! Tamalez, egin diogun omena, eta... egin genezaiokena, eztira ezer askorik!

NERE KEZKA

Aurretik, larritasun batekin eta poz batekin asi naiz. Eta auek kezka biurtu orain. Irakurle, etzazula pentsa, emen azaltzen diran bertso auek, zuk irakurri eta kanta dezazketzun auek, Txapelen bertsorik aukeratuenak diranik. Ez pentsa Txapelen benetako irudi bat arkitzerik. Etzan bertso-egillea, bertso-kantatzallea baizik, bat-batekoa. Plazakoa eta sagardotegikoa, bere gazte denboran. Berebaitakoa, guk ezagutu genduanean.

Euxebio Eizmendi'ren bertsorik ugari eta onenak, Euskalerriko plazarik apalenetan, edo Santa Agadeko ate-ondoetan gelditu dira. Jasotzea eziñezko dan ainbat bazterretan, alegia. Eta ezintasun orrek, min ematen digu, egia esan.

Azken momentuan estu eta larri arkitu diran soil auek lagundu bearko digute, Txapel jatorraren izen eta irudia gogoratzen. Baña, ez geiago. Zorigaitzak orrelaxe nai izan du.

Aspaldiko gizona etzanez, irakurle askok gogoratuko dituzte, agian, aren bertsoen batzuek, eskatu genituan garaian iñork erantzun ezpazigun ere.

JAIO TA IL

Errezil'go Antxiturbi-goikoa baserrian jaio zan Euxebio Eizmendi. Txillarramendi ballera. 1893'go auztuak bere erdirañokoa egin ez-egin zuan. Illaren amalaua bai zan. Sei anai-arreba ziran; eta bizi-moduak, Azpeiti'ra erakarri zuan Euxebio, ogi-bide bezela sestagintza zuelarik. Nagusi bakarrarekin, geroago jakin dedanez, berrogei ta bost urte egin zituan lantegi onetan, eta bere merituen alde erretiro soil bat beste *medallarik* gabe.

Bere emazte argi Josefa Iñazia Lazkano'rekin bost seme-alaba izan zituan, bostak bizi diranak.

«Oraindik gogorra zaude!» esaten genionean, onela erantzun oi zigun:

—Ezurretatik oso gogor, bai...

—Baña... osasun ona dezu...

—Bai, bai... Jaunari eskerrak... Amai-ka izango dira, gu baño gazteagoak, eska-sagoa dutenak...

Eta, alaxe zan. Min-bizi gaizto batek azkenengo amabost egunetan zearo jo arazi bazion ere, leenagotik, pizkorra eta osasuntsua zegon gizona. Jan-edariei arretaz kontu egiten zien. Lan eta deskantsu-orduei zer esanik ez. Baña, orrelaxe izaten dira gauzak. Bizitzaren udazkena, egutegiaren udaberriaren erdiz-erdi eldu zitzaion Euxebio jatorrari. 1969'ngo Maiatzaren lelengoa zan. Aurretik juañ ziran bertsolarien mailan, gure begiek ikusten ez-tuten jai-aldia osatzera juañ zan. Beza atsedem!

Zuk, irakurle, pasa ezazu orri au. Eta, gobeltasunari amorrik eman gabe, asi zaite bildu aal izan diran Txapelen bertsoak irakurri edo... kantatzen. Bai. Kantatuta, obe.

Iriondo'tar Joxe Mari

TXAPELEN BERTSOAK

I R U   D O Ñ U

Iru doñu auek puntu luzeko zortzikoa kantatzeko dira, eta Txapelen seme Migelek, Ambrosio Zatarain'ek eta Manuel Yaben'ek idatziak.

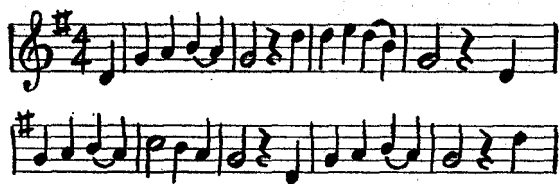
Lenengoa, Txapelek geien kantatzen zuana omen da. Ala esan digu bere semeak.

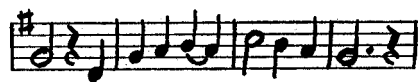
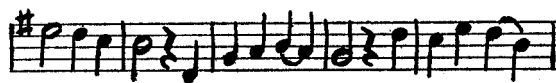
Bigarrena, magnetofon-ari batetik artua degu. Txapelek bein batez Loiola'n kantatu zuan doñu batena da. Bertso ori 89'gn. orri-aldean arkituko du irakurleak.

Ta irugarrena, berriz, Itziar'ko Zubeltzu bertsolariari zor diogu. Doñu onekin Txapelen bertso bat kantatu zigun, 25'gn. orri-aldean daudenetatik aurrena ain zuzen, eta magnetofonoz jaso genion. Txapel eta Zubeltzu alkarren lagun aundiak izan ziran. Gerra aurretik askotan ibilli oi ziran erriz-erri bertsotan alkarrekin.

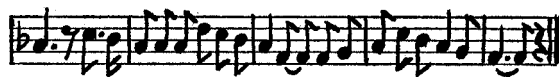

* * *

* * *

AOTIK AORAKO BERTSOAK

Atal ontan Txapelek aotik aora kantatu ta entzuleak buruan gorde dituzten bertsoak bildu ditugu.

Era ortan jasotzen diran bertsoak, entzuleari gogozkoenak zaizkionak izan oi dira noski. Onako auek ere olakoxeak izango dira, guk uste.

Agian, oraindik ere olako beste zenbait bertso bildu zitekean. Izango dira, noski, bazterretan Txapelen bertsoaren bat edo beste buruz dakitenak. Naiago genduke bertso oiek ere gure esku izan bagenitu.

Iñork emen ez dagoan Txapelen bertso-rik bialtzen badigu, pozik jasoko degu. Bañan, oiek beste aldi baterako utziaz, orain arte eskuratu ditugunak onako auek dira:

* * *

Txapelek bertso au kantatu zion Zurbeltzu bertsolariari, Azpeiti'ko taberna batean bertsoan ari ziran egun batez:

Fruta politak izaten dira
mixurka eta mizpira,
ta biren baja juxtu jotzen du
bederatzitik zazpira;
iñoiz gañian egonagatik
juan liteke azpira,
lenago zendun nobiya arek
eman al zizun despeira? (1)

* * *

Gizon bat beti andrea gora ta andrea
bera aritzen zan, gizon kaxkillen bat nos-
ki, ta bein batean, aren betiko jardunaz
nazkatuta, bertso au bota zion Txapelek:

Amaika aldiz daukazu lendik
zuk gauza ori esanik,
ez dezazula pentsatu iñork
sinistatutzen dizunik;
sekula oraiñ arte ez dezu
egin izandu gauz onik,
zure andria ezkondu zan da
etzuen artu gizonik. (2)

* * *

---

(1) Bertso au Zubeltzuk berak eman zigun. Zubeltzuk irurogei ta amabost urte ditu, ta ezkongai segitzen du...

(2) Zubeltzu bertsolaria, Lasao-aundi, Motriko.

Onako gertaera ta bertso auek, Zubeltzu bertsolariak esan da guk magnetofonoz jaso bezela jarriko ditugu:

«Ni an, Loiola'ra joan da bertsoan ari giñala, izaten dira tentatzalleak, eta bera ere bertsoan afizio aundiko gizon edadeko bat bazan, zelebren ta bromosua, ta Antxumarriren arrebari laguntzera joana izan zala ta tentatzen ari zitzaizkion.

Antxumarriren aditzera izango dezu, aizkolaria, Gipuzkoa'n izan dan gizonik aundiena.

Bera ere bertsoan jarduten zan, da tentatzeko esan ziguten, Antxumarriren arrebari laguntzera nola joan zan da nola ibilli zan; da batek esaten zuen:

—Neri esan ziake, zapatia galdu zitzakola, ari laguntzera joan da!

Nik ere bota nuen zeozer ta danak parriz. Ta Euxebio zan orrek, (3) kantatu zuan:

Zapata galdu eta
etorri zanian,
barrendik etzeguen
sosegu onian;

---

(3) Txapel zanak alegia.

etxera juan eta
eziñ egonian,
berriz billa juan zan
urrengo egunian.

Ta berak ere kantatu zun: beintzat apa-
ria eman ziola neska orrek eta konforme
zegoela ta ola.»

* * *

Azpeitia'ko Loiola'n, bertsoan ari zan
batean, onako bertso au kantatu zuan
Txapelek. Ayuntamentu berria jarria zan:

Erriko jaunak emen dauzkagu
aurrian geuri begira,
jarri berriak dirade eta
dotore etorri dira;
utsa litzake aben gustua
eingo bagendu sikira,
pamia pranko artuko dute
ondo portatzen badira. (4)

* * *

Onako au, Txapelek Santa Ageda bezpe-
ran, Loiarte baserrian, Praixko Uranga

---

(4) Tomas Iturzaeta, Iturzaeta bertsolariaren se-
mea, Gorostieta, Azpeitia.

etxekojaunari bota ta bere alaba mojak
buruz jasotako bertsoa da:

Apellidorik eztakit baña
Prantxisko dezu izena,
aspalditikan izandu dana
indar askoko gizona.

* * *

San Juan gabean ere ibilli oi zan Txapel
koplari bezela Orio aldean. Ortzaika
etxearen aurrean onela kantatu zuan:

Etxe txiki bat ementxen dago
kamiyuaren onduan,
juan dan urtian limosna eder bat
bertantxen artu genduan. (5)

* * *

Zenbat urte dituzun
nik nai nuke jakin...

Txapelek:

Bêla enteratuko zera
nere esanakin:

---

(5) Pello Saikola bertsolaria, —Pedro Aranburu—, len Orio'n, Saikola'n, eta orain Zestua'n bizi dana.

gañez eginda nago
berroi ta birekin,
konformatuko zera
orrenbesterekin. (6)

* * *

Azpeitiya'n periyen
izaten al zera?

Txapelek:

Laister emango dizut
orren aditzera:
lenguan ekarri nuan
asto bat saltzera,
bidian galdu eta
juan nitzan etxera. (7)

* * *

Gerra ondoan edo, mixeriyaren gañean
ari omen ziran bertsoan, bein batean,
Basarri ta Txapel.

Arek esan zion etzegoela ain gaizki, ko-
lore onak zeuzkala beintzat, ta Txapelek
erantzun zion:

---

(6) Inazio Zubizarreta, Errementeri, Loiola. Az-
peitia.

(7) Migel Eizmendi, Txapelen semea.

Ur-esne pixkat gosaitarako,
eguardirako patata,
arratserako edukitzen det
beti gosia galanta;
sardiña zar bi jartzen dizkiate
bi aldetara jirata;
siñistu zazu biyotzetikan,
danak egiyak dira ta. (8)

* * *

Txapel, Zepai ta Uztapide Lekeitio'ra
bertsotara joanak omen ziran; ura zaar-
tzen asia, ta auek artean gazteak. Zepai
ta Uztapide neskatxa batekin izketan asi
ziran, ta orduan Txapelek bertso au bota
zuan:

Gazte, nik bear dizut
gauz bat erakutsi,
bikote orren esanak
alde batera utzi;
Kristoren dotriñari
al dezula eutsi,
ez uste dagoala
diferentzi gutxi
zerura iyo edo
inpernura jetxi. (9)

---

(8) Zubeltzu bertsolaria, Lasao-aundi, Deba.

(9) Lazkano bertsolaria, Azpeitia.

* * *

Azpeitia'n, Takolo-Txiki'eneko tabernan,
kamiñeroai jai-aldiren bat egin zitzaien
batean, Txapel ere an zan, eta onako ber-
tso au kantatu omen zuan:

Enuke esan nai zeratenikan
narratsak edo alperrak,
bañan merezi dituzte eta
esan biaizkat ederrak:
beti geldikan eukitze'ituzte
atxurak eta palarrak,
gero astuak jan ditzatela
bazarretako belarrak (10).

* * *

Bein batez, Txapel eta bere lagunak
tabernan arkitzen ziran. Gazte batek bur-
la egin zien... Ta Txapelek, oso zorrotz,
onela kantatu zion:

Zure ofiziu
eskandalu jartzen,
oraindik badakigu
arruak umiltzen;
emen oso zaila da
tontuak abiltzen,

---

(10) Jose Lizaso bertsolaria, Azpeitia.

zu're zartuko zera
ez bazera iltzen (11).

* * *

«Euskaltzaindiak Ernani'n egindako jai-aldian, biok batean izan giñan (12). Egun guziz, tentatu eta tentatu aritu nintzan. Puntua andik eta puntua emendik. Etzidan erantzunik eman. Azkenean, Azpeiti'ra eldu giñan garaian, kotxetik irteeran, auxe esan nion:

Egun-pasa egin da
bertso bat ere ez?

Erantzuna:

Zer arraio zabilta
ni tentatu naiez?
Goizetik esan dizut
ezetz eta ezetz,
zaude ixillik, lagun,
biontzat mesedez!»

---

(11) Jesus Lopetegi, Agerre, Azpeitia.

Onen antzeko bertsoa, bera ez bada, Auspoa'ren 60'garrenean arki diteke, 33'garren orri-aldean, Olloki bertsolariarena bezela.

(12) Jai-aldi ori, 1962'gn. urteko Abenduaren 9'an izan zan, eta an batera izan ziran auek, Txapel zana eta Jose Mari Iriondo, lerro auek idatzi dituana.

* * *

«Il baño illabete ta erdi leenago, ofi-
zinara etorri zitzaidan, sarritan etortzen
zan bezela. Eta, zer moduz zegon galde-
tu nionean, bertso batean erantzuna
eman zidan:

Irurogei ta amabost urte
oraintxe ditut beteak,
eztit kezkarik ematen neri
berri batean sartzeak;
osasunetik osatua naiz,
zertako ditut besteak?
Konforme artu bearra dago
emen bakoitzak bereak» (13).

---

(13) Loiola'ko Jose Mari Iriondo'k idatzia.

BERTSO BERRIAK SUSTETA'KO ANDRESI JARRIAK

Bertso auek, bertso-paper batetik ditugu. Paper ori, Txapelek berak eman zigun, baita bertsoak berak jarriak zirala esan ere.

Bestela egillea nor zan galdetu bearrean baigifian, mesede ederra egin zigun ori esanaz.

Norbaitek enkargu ori emanda jarri omen zituan.

Apostu-kontuak dira emen gai bezela erabiltzen diranak.

Eztakigu zein urtetakoak diran bertso auek, bañan, gure iritzirako, Txapelek bere gazte denboran jarriak dira.

- 1/ Esan bialitut nola diraden gertatu zaizkun kasuak, uste ezjala etortzen dira olako konpromisuak; lenago bera jardun dan bati jartzera nua bertsuak, beste gauzarik ez du merezi persona eskandalosuak.

2/ Inder aundiko mutikoren bat
dagola Azkoiti'n Zuzteta'n,
ori esaten baztarrik baztar
ibilliya da askotan;
aitak eta amak etzioten orri
ondo erakutsi izketan,
ôindikan eztu ikasi orrek
gaizki esaten bestetan.

3/ Talentu gutxi dualarikan
beti da aundi-zalekua,
apustu zale baldin bada're
egin biar du naikua;
milla pezeta oraiñ botata
bost gutxienez jokua,
preparatzeko emango diot
bi illabeteko lekua.

4/ Nik nai nuke sentimentua
dan bezela aitortzia,
etzat gustazten benetan esan
eta bromatan artzia;
esan bezela pentsatzen badek
joku ori jokatzia,
aitzikirikan gero ez jarri,
emen daukak fetxia.

- 5/ Beste guziak menderatuta
berak nai luke nagusi,
orretarako proatutzia
obe izango da lenbizi;
kulparik bate ez dadukana
markatzen beñe ez asi,
desapio au ematen diot
Zuztaeta'ko Andresi.
- 6/ Ogei arrua geñian artu
Azpeiti'ko zezen-plazan,
ia onena zeñ izaten dan
jendiak ikusi dezan;
kuestio auen asieria
nik e bazekit nola zan,
ni baño askoz geiago aizala
proatu gabe ez esan.
- 7/ Ondorenian egingo diagu
len asitako jokua,
Martirietara eraman baietz
larogei kiloko zakua;
lenago ez netzekian baño
artu ziot maneju,
beñere ez nauk izan i bezela
txotxo buru gabekua (1).

---

(1) Bertso-paperak *txotxo buru gabia* dio; inprentaren okerra izango da; guk uste, *txotxo buru gabekua* bear du, ta ala jarri degu.

- 8/ Aize gaiztuak ibiltzen dira
zenbaiten buru arruan,
etzekit ola zertan agoan
neretzako enkorruan;
ik esaten dek toki aundia
detala galtza-zorruan,
txikiak baño zaiñ fuertiak
zeuzkat nik auen barruan.
- 9/ Jaso nairikan ibillia zan
bota genduan siñalia,
ori're orrek eingo zun bestek
tontuak izan balia;
denbora askuan eduki gendun
izugarrizko pelia,
arrazoia bere tokian
beti da laguntzallia.
- 10/ Errespetuan juañ giñan
gu esandako tokiâ,
ezer ezin sumatu zuan,
izketan aren nekia!
Besterentzako errestua ta
beretzat nai zuan sakia,
botatakua nork berak jaso,
ein zan orduko pakia.

- 11/ Ik esan uan Errezil'dikan
ekarri nula laguna,
beste gauzarik etzan ezerre:
lengo aiskiretasuna;
orduan alkar ikusitzeko
izan genduan portuna,
irekin etziok eiten erreza
ua ainbeteko gizona.
- 12/ Kontatutzen dek oso aundiak
dauzkatela belarriak,
eta gañera okerra eta
indar gabeko gerriak;
eztakit nola neurtu baño len
artu leizkian neurriak,
bera dan baño baldarragorik
ez du mantentzen ogiak.
- 13/ Kulparik gabe insulto txarrak
ematen dizka besteri,
bere denboran ibillia da
amaika olako istori;
utsa sikira izandu balitz
mutill jator bat berori,
ijituari asto-zeztotik
galdutakua diruri.

- 14/ Edozer gauza esaten ai da
muratu gabe azala,
esku-txangua insultatutzen
zertan jardun dek orrela?
Sinistu dezak ori entzunda
neuk pena artu nuala,
pentsatu bêr dek bestiak ere
aman semiak dirala.
- 15/ Oindikan beñe ez aut ikusi
galoi aundiak jantzita,
besteri geizki esatiakin
ago eder iritzita;
ark andria eztula sostenituko
jarria al ao etsita?
Eure buruai kargu artu iok
ari pakian utzita.
- 16/ Alrebes samar tokatu zaizkik
ateratako planuak,
guziak esan biar zetian
ôinguak eta lenguak;
nik aspalditik ikasia nauk
orrelako pandanguak,
ik ainbeteko nobia-aukerak
bazeuzkak esku-txanguak.

17/ Eure pekatuk ixilik gorde
eta kontatzen bestênak,
gaur dan egunian asko zeudek
ori egiten dutenak;
orain nun dituk garai bateko
ire andregai-afanak?
Ik obe ukek baldin bauzkakek
Josek sobrian dauzkanak.

18/ Bere denboran beti izan da
errespetorik gabia,
inozentiak engañatzeko
orrek bazuan iria;
oaiñ itxita jarri diote
andregaitako biria, (2)
ori artzen dunak ze suertia,
uzten duanak obia!

19/ Oiñ utzi dion nobia orrek
Andresi esandakua:
«Neure senartzat eztit artu nai
ire moruko kaikua;
neregandikan libre ago ta
juan ai nai dekan lekuâ,
bestia azkar billatutzeko
eztek siñale bapua.»

---

(2) Bertso-paperak: *andregaitkoa biria*.

20/ Ire ta nere bizi-modua
nola ez diran berdiñak,
amenazua neri ematen
egin dituk alegiñak; (3)
toki onian gelditu dituk
ire izketa apañak,
gusto baldin baek bueltan jarri,
izango dituk ordañak.

21/ Ogetabatgarren bertsuarekin
ara nik errematia,
guzientzako komeni dana
dago ondo ematia;
lenago ezerre etzekitenak
nai zuteken jakitia,
persona zer dan ezagutzeko
muestraik onenak oik tia.

---

(3) Bertso-paperak: *ein*.

LENENGO BERTSOLARI-EGUNA

(1935'ngo Ilbeltzaren 20'an)

Egun orretan, Donostia'n, «Lenengo Bertsolari-eguna» ospatu zan. Bertsolari-txapelketa jator bat izan zan.

Onako bertsolari auek kantatu zuten: Basarri, Zepai, Txirrita, Txapel, Lujanbio, Abarrategi, Bizkai'koa; Telleritxiki, Errenderi'koa; Nekazabal, Zarautz'koa; Lexo; Ordizia'ko Mintegi ta Erauskin Errotaria; Errenderi'ko Juan eta Pello Zabaleta, anaiak; Aiete'ko Sorozabal ta Etxeberria; Bermeo'ko Uriarte; Urnieta'ko Alkain; Itziar'ko Kortatxo; Larralde ta Mattin, Bidasoa'z beste aldekoak.

Epai-maiekoak, onako jaun ouek izan ziran: Jose Ariztimuño apaiza, Toribio Alzaga, Jose Olaizola, Manuel Lecuona apaiza, Jose Zubimendi ta Txomin Olano.

Puntu ta gai-emale, Donostia'ko Jose Zampirain, izengoitiz Txapillo esaten ziotena.

Basarrik eraman zuan txapela.

Ondoren, «Bertsolari-guduak» izenarekin agertu zan liburuan, egun ontako zenbait bertso argitaratu ziran. Txapelek kantatutakoetatik, onako auek:

Lenengo saioan, gai librean:

Pena guziak aldein dirate,
alai dadukat barrena,
zer kantatzea asko det baiño
au esan beat aurrena:
Ainbeste anai eta arreba
eldu gera alkarrena,
au da gauza bat euskaldunaren
maitasunak dakarrena.

Begiak argi, biotza zabal,
memoria daukat illun,
nere moduan besterik iñor
ez det ikusten nik iñun.
Guztiak ondo izan gaitezen
erregutzen det gau ta egun,
eusko anaiak eta arrebak
alkar maitatu dezagun.

Bigarren saioan, euskera gai zutela, Txapelek kantatu zuan bertso bat:

Nere biotza arkitutzen da
alaitasunez betia,
ikusirikan emen guziak
daukagun borondatia.
Orregatikan pentsatu det nik
alabantzak ematia,
itzalditxo bat egin gabe gaur
ez da komeni joatia; (1)
beti goratzen saia gaitezen
gure euskera maitia.

Irugarren saioan, puntutan:

Nai dezuan gaiakin
jarraitu zaiozu...

Nere erantzunakin
arritu beazu.
Nola alkar mintzatzen
ai geran ni ta zu,
urte askoan orla
zuk segitu zazu.

---

(1) "Bertsolari'guduak" liburuak *j* guziak *y* biur-
tzen ditu; emen *yoattia* esaten du, ez *joatia*. Txapelek
ez baitzuan orrela esango, guk *j* jarri degu aldi gu-
zietan. Beingoan esatearekin, naikoa izango da.

Ez nuan nik beiñere
orlakorik uste...

Entzulari maiteak,
fijatu zaitezte:
Goizetik arkitzen naiz
gaur ni oso triste,
bazkaltzera juatea
obe degu laiste.

BIGARREN BERTSOLARI-EGUNA

(1936'ngo Ilbeltzaren 19'an)

Egun ontan kantatutako bertsoak ere, «Bertsolari-guduak» liburuan argitaratu ziran. Au ere, bertsolari-txapelketa jator bat izan zan.

Aldi ontan, Basarri izan zan puntu ta gai-emale.

Epai-maiekoak, onako jaun auek izan ziran: Jose Ariztimuño apaiz jauna, Toribio Alzaga, Leizaola, Jose Olaizola, Manuel Lekuona apaiz jauna ta Basarri.

Amar bertsolarik kantatu zuten: Zepai, Errezil'koa; Dargaitz, Otsondo'koa; Etxeberria, Andoain'goa; Harriet, Aldude'koa; Uztapide, Zestua'koa; Lujanbio, Errenderi'koa; Mutuberria, Elzaburu'koa; Txapel; Iriarte, Irurita'koa, ta Txirrita.

Txapela Txirritak eramán zuan; Uztapide, bigarren gelditu zan; ta Zepai, irugarren.

* * *

Bigarren saioan, Basarrik onako gai au jarri zien bertsolariai: «Gerra zitalen ondoren txarrak».

Txandaka bertso bana kantatuz, iruna bota zituzten. Txapelenak onako auek izan ziran:

Negar-malkuak saltatzen zaizkit
gauza oiek ikusita,
euskaldun askok kanpoetara
egiten dute bixita.
Kulparik gabe amaika seme
gelditzen dira an ilta,
iñola ere karrera onik
ez dute irabazita,
esku onetan gelditzen dira
amak semeak azita. (1)

Au ere esan egin bear det
agoa bete-betian:
Jesus maitea serbitutzen det
berrogei ta bi urtian.
Ez det pentsatzen izango danik
iñorentzako kaltian,
oitura zarrai jarraitutzera
ea saiatu gaitian,
geren bizitza igarotzeko
Jesusen borondatian.

---

(1) "Bertsolari-guduak" liburuak *ama semeak yarrita*; Txapelek etzuan ola esango; or goien jarri degun bezela esango zuan, gure ustetan.

Bi gauza dira diperentiak
txuria eta gorria,
bear bezela artu biaiogu
gauza aueri neurria.
Beste lan gabe itzegitera
nola nagon etorria,
kulparik gabe gerrâ juatia
ori da tamalgarria,
gauza ederrena emen daukagu
munduan Euskalerra.

* * *

Irugarren saioan, txandaka puntutan
jardun ziran. Txapelek onako auek kan-
tatu zituan:

Basarrik:

Txapel izenarekin
zera ezaguna...

Txapelek:

Neri gustatutzen zait
olako laguna;
ondo pentsatutzen det
gau eta eguna,
auxen da beti guri
konbeni zaiguna.

B. Euskeraren zuatzak
zuek zeratela...

T. Itzegin bear degu
nola edo ala.
Gauza onik guretzat
ez dago bestela,
aitortzen dizut orain
maite zaituela.

B. Mai-ingurun jarrita
bertso ta jatena...

T. Ni ere etorri naiz
aiskide batena.
Diferentiak dira
poza eta pena,
ondo bukatu nai det
asitako lana.

B. Ementxe gaude danok
zuri entzuteko...

T. Badaukat nik gogo
zerbait esateko.
Ezer gutxi palta det
ona izateko,
apetitua daukat
bazkaitâ joateko.

B. Guziok bat eginda
bertsoak goraldtu...

T. Abuan izan eta
nik ezin umildu.
Mandatu zarra dezu,
biar det bialdu,
gure oitura ona
ez dedien galdu.

* * *

Laugarren saioan binaka kantatu zuten; lenengo, Zepai ta Txirritak. Auen bertsoak argitaratuak ditugu *Auspoa*'ren 18-19'garrenean, 227'gn. orri-aldean. Zepai uztargille ta Txirrita itzai izan ziran.

Txapelek irugarren txandan kantatu zuan, Andoain'go Etxeberria'rekin. Ura ikazkin, ta au errotari. Ara emen bertsoak:

Etxeberria:

Nere lanari ekin biaiot
albiste auxe artzian,
nere denboran ez da izandu
mingaiña oso atzian.
Lenago ere oiturik nago
ain jardun erantzunian;
errotaria naiz ni izatez,
egite au eman zian,
ta aiskide batek zaku iriña
diru gabe eramán zian.

Txapel:

Ni ikazkintzat juzgatu naute,
zu berriz errotaria,
gusto badezu entzun zaidazu,
esango dizut egia:
tristurarikan zuk ez daukazu,
ain zaude gizon alaia,
txintxotasuna utzita zaude,
tranpa-zale ugaria,
kontzientzia garbitutzeko
badadukazu premia.

E. Ni errotari langintzan naiz ta
Txapel ori ikazkiña,
alare ongi izaten beti
saiatzen naiz alegiña.

Ordaindu gabe eramán ziran
lengo batian iriña,
pagatutzeko konturik ez du,
aitzeki ugari baiña,
etzenduke ez ori egingo
zintzua izan baziña.

T. Zure aldian beti izan naiz
oso biotzez biguña,
lagun guziri ondo laguntzen
egiten det alegiña.
Zuk or daukazun jenero dana
neretzat ez da berdiña,
ongilleari gaizki egiteko
zuk beti daukazun griña:
iriñez partez jartzen didazu
edozer gauza zikiña.

E. Nere errotan ez da sartutzen
garien partez artua,
Txapelen gezur ori daukagu
lotsik gabe ausartua.
Gaizki zuk esan, ez jakin eta,
gezurra zuk agertua,
gaizki esana biltzera berriz
zugandik naiz beartua,
edo bestela zeure otsona
ez dezu ipiñi edertua.

T. Errota ontako nagusi jauna
nola zeraden zerorri,
irin zatarrak saltzen dizkatzu
deskuidatutzen danari,
Len ere nago ikasia ta
etzait zuria komeni,
pixuentzako ona dala ta
zikiña bota iriñari,
zazpigarrengo mandamentuak
ez du agintzen gauz ori.

E. Iriña eraman nere etxetik,
ordaiñez ekarri ikatza,
orren kopeta lotsagabea,
azala berriz du latza.
Bere auera nik aurreregi
ez naike sartu beatza,
langintz arlote batean dabil
ta ezin izan aberatsa;
pagoa eskatu, gaztaiña ekarri,
bide okerretik zabilta.

- T. Au ere esan bear nizuke,
ortara ari naiz bertsuari,
nere langintzan aritutzen naiz
satisfazio osuan.
Bere aldera itzegiten det
bera baidaukat goguan,
gauz onegatik inbusteria
lengoetan bazenduan,
itza ederrak mingaiñez baño
kontzientzia auzuan.
- E. Zaku-ikatza ekartzekua
aspaldi dan luzaroan,
itza eman bai gure etxera
ez da jun oraindaiñoan.
Uste al dezu, ai!, ez dedala
nik edukiko gogoan?
Artutzen det, bai, buruan garbi
zeñek zer eraman duan,
gure errota txarra baldin bâ
nai dezunengana jua.
- T. Zer kontatua pranko badaukat
esplikatu al banitza,
Etxeberria, entzun biazu
orain dijuazun itza:
ez nuben uste zendubenikan
orren jenio zipotza,
gaizki egiten daramakizu
oraindaiñoako bizitza,
zuzendu zaitez fede onean
biotzetik bazabiltza.

E. Irin ederrik egitekotan
nik bueltatzen det arria,
zintzo ta zuzen daukat etxea,
oso egoki jarria.
Ikazkin batek saldu bear nau,
kiebra jo det orain ia;
irin zakuaz etxea ustu,
eraman detan guzia,
eta alare itzegiteko
onek badu ausardia.

T. Bein bear zun da onek ôin ere
gezur galanta esan du,
len egindako deskuido danak
orain nai ditu zuzendu.
Onek esanda itz sakonikan
nik ez det entzun izandu,
besten pekatuk konpesatuta
zeure danak almazendu,
garbi zenduke kontzientzia
len ongi egin bazendu.

SANTA ESKEAN

Onako auek, Santa Ageda bezperan kantatzeko jarriak dira.

Bertso batzuk lau puntukoak dira, ta besteak bikoak, Santa-eskeko koplak izan oi diran bezela.

Eskuz idatzitako orri batean arkitu ditugu. Orri ori Txapelek berak eman zingun, eta, orain jakin degunez, beraren suia dan Inazio Agirre'k idatzia da.

Doñua, Azpeiti'ko errian Santa Agedako koplak kantatzeko erabiltzen dana da. Txapelen seme dan Migel Eizmendi apaiz jaunak ezarri du paperean.

- 1/ Mutill gazteak alkar artuta
ementxen gera atian,
etxe ontara etorri gera
guzizko borondatian;
ezertxo ere ez degu esan nai
lagun urkoan kaltian,
danakikua ondo kunplitzen
ia saiatu gaitian.

- 2/ Erretirua noiz ez dakigu,
asera degu goizian,
gure aurreko aitonak ere
olaxe ibilli oi zian;
geure ustetan ez gera asi
aiñ modu aldrebesian,
oitura zarra alperrikan da
iñor ibilli-ezian.

- 3/ Gaur goizetikan Santa Ageda
guk artu degu laguntzat,
eguna ondo pasatutzeko
konbeni dana guretzat.

- 4/ Santa Agedak pasatu zuban
munduban bajiña't pena,
judu gaiztuak kendu nairikan
berak zaukan siñismena.

- 5/ Jaungoikoaren agindurikan
arek etzuban ukatu,
judu gaiztuak nai zutenikan
ordun etzuten logratu.
- 6/ Borrego aiek ilko zutela
agindu ziotenian,
len baño ere primiago zan
andik urrengo egunian.
- 7/ Lantza gogorrez zulatu zuten
gorrotuaren indarrez,
ixtan batian gorputz guztiya
estaltzeraño dolorez.
- 8/ Aren bizitza gogoratzian
bat bigunduta jartzen da,
oraiñ gloriyak gozatzen dago
ilda zerura juan zan da.
- 9/ Nagusi jauna, zugana nator
satisfaziyo osuan,
oni're zerbait esan beiogu
etorri geran kasuan;
asarrerikan baterik gabe,
aiñ modu kuriosuan,
gurekiñ ondo portatzen bada
jakiñgo dute auzuan.

- 10/ Oraiñ zugana abiyatu naiz,
etxeko-andra kuttuna,
kuadrilla bat badago emen
zu asko maite zaituna.
- 11/ Aldez aurretik jakiñda gauden
ematzallea zerala,
ia gurekin portatzen zeran
len askorekin bezela.
- 12/ Denbora luze samar dijua,
laister nai nuke abiya,
limosna ori ematera ezkeroz
ôiñtze dezute garaya.
- 13/ Lenago ere onelakuak
pasako ziran prankotan,
nik orrenbeste ez nuban kantauko
debalde izatekotan.
- 14/ Gure bertsuak entzuten oiek
barrendik daure gustora,
ez gera etorri abildadiak
debalde erakustera.

15/ Eskarrik asko limosnagatik,
oraiñ emendik baguaz,
beste batean obetuago
kantauko degu mentuaz. (1)

---

(1) Neurrian juxtu jartzeagatik eta kopiatzallearen utsegiteren bat izango zalakoan, bertsoai ikutu batzuk egin dizkiegu. Berez onela zegoan Txapelek emandako eskuz idatzian: 1/6: lagun urkoaren kaltian; 4/2: munduban bagiña bat pena; 11/4: len askokin bezela; 13/3: nik orrenbeste ez nuban kantatuko; ontan *kantauko* bear duala nabarmen dago, 15/5'an ere ola baitago.

(1950)

ARGENTINA'KO LAGUNARI

Amabi bertso auek eskuz eskribituta-ko orri batetik artu ditugu. Txapelek berak eman zigun orri ori. Gero jakin degunez, semeak, D. Migel Eizmendi apaiz jaunak, kopiatu zizkion.

Argentina'ko lagun bati egindako eskutitza dira.

Lagun ori Martzelino Zubimendi da; Txapel baño gazteagoa, ta Etumeta ondoan dagon Zaku baserrikoa. Txapel-en jaiotetxea ere Etumeta'tik alde xamarrean da.

Gazte denboran alkarren lagunak izanak, zartzaroan aztu ta oztu gabe zeukaten lengo adiskidetasuna, bata bestea-rengandik urruti bizi izanagatik.

Txapelek etortzeko esaten dio bere lagun oni. Bañan Martzelinok ez du oraindik orrela egin; Argentina'n jarraitzen du.

Bostgarren bertsoan «Ai, Martintxo, goguan artu...» esaten dio. Ez dakigu zergatik asieran Martzelino zana orain Martintxo dan. Ala ere gauzak, dauden bezela utzi nai izan ditugu, emen oar au jarrita.

1/ Egun batian esan zidazun
bialdutzeko bertsuak,
aditutzeko desiaturik
zegundetela batzuak;
goguan ondo artu nituan
zure izketa gozuak,
alkarrentzako nola geraren
persona kariñosuak.

2/ Zure izena Marzelino da,
apellidua Zubimendi,
denbora pixkat izan biar du
juan ziñala emendik;
zuenganako maitetasunik
etzait paltatzen barrendik,
desiautzen det berriz ere alkar
ikusitzia oraiñdik.

3/ Lenbizi emendik jua ziñala
ia berrogei bet urte,
eta geroztik bizi gerade
alkarrendandik aparte;
bitarte ontan ikusi degu
bajiñatxo bat gizarte,
zurekin asko akordatzen naiz,
oroituko naiz ill arte.

4/ Euskalerritik jua ziñaden
kanpo oiek ikustera,
alde oietan segiko dezu
toki batetik bestera;
denbora piskat or igaro ta
etorri zaitez ostera,
jaio ziñaden lur maite ontan
zeure ezurak uster.

5/ Ai, Martintxo, goguan artu
nik emen esandakua:
mundu ontako gure bizitza
ez dago luzarokua;
oitura on bat zuk bazenduan
gaztetan artutakua,
orreatikan danaz gaiñetik
maite bear degu Jainkua.

6/ Mundu ontatik jua biarra
daukagu izugarriya,
Jesus maitiak guzientzako
ipiñi zuan neurriya;
gorputza gaizki dabillenan
animak dauka larriya,
nork bere paltaz galdutzen dunak
zer gauza penagarriya!

7/ Aita zuria Iñazio zan,
ama zan, berriz, Kataliñ,
mundu onetan onak izena,
etzuten asko utsegiñ;
pameli ondo edukatutzen
egiñak zenbat alegiñ,
erreza zazu aien anima
zeruan gertatu dediñ.

8/ Zeu bezelaxe onak izandu
ziran zure gurasuak,
garai batian zuregatican
egin zituzten pausuak;
zu ikusteko pozez zorutzen
zabaldurikan besuak,
laztan goxorik eman zizuten
aita ta ama gaixuak.

- 9/ Gaztetan ere ala nitzan da
beti bizi naiz pobrezan,
aberasteko suerterikan
beñere ez det nik izan;
au argatikan esaten dizut
jendiak ikasi dezan,
ni orgulloso nabillenikan
iñork sinistu eztezan.
- 10/ Jaiotzatikan guziok degu
aberastasun berdiña,
geroztik dago diperentziya
izugarriya egiña;
asko daukanak ez daukanari
eman biao propiña,
iñor apenas errukitzen da,
komeni litzeke baiña.
- 11/ Alkarrei ezin oraiñ itzegiñ
nola gauden apartian,
orreatikan bialtzen dizut
auek oraingo kartian;
lendabiziko erakutsita
zeure pamili tartian,
gusto badezu gero zabaldu
Argentina'ko partian.

12/ Bukatutzeko au esan bear
dizut azken-azkenian,
ia itz auek artzen dituzun
biotzaren barrenian:
nik akordua zugana badet
beti edo geienian,
egun eder bat pasa b̄r degu
urrena zatozenian. (1)

1950/IV/9
Pazko-eguna
Eusebio Eizmendi
«Txapel»

---

(1) Sail ontatik zuzendu ditugunak, eskuz idatzian zeuden bezela: 3/1: Lenbizi emendik jun ziñala; 5/7: orrengatik danaz gaiñetik; 6/3: Jesus maitiak guziontzat; 7/7: erreza zazu ain animak; 7/8: zeruan gerta dediñ; 9/8: iñork sinistu ez dezan; 4/6: etorri zaitezte osterara; 7/3: izena; 7/4: etzuben.

AZPEITI'KO GOGO-JARDUNEN OROIGARRITZAT

Liburu au prestatzen asi giñanean, Loliola'ko erri-irradiak, iñork Txapelen bertsozik buruz edo paperean bazuan, arrenda arren bialtzeko eskatu zuan.

Azpeiti'ko eliz-kaletik onako auek bializituan Josefa Unanue'k. Milla esker berari.

Orduan konturatu giñan bertso auek lendik ere argitaratuak zirala, Tolosa'ko «Anaitasuna» aldizkarian, 74'garren zenbakian, 1950'ngo Garagarrillan.

Bañan, firma bezela, au bakarrik zuten: «Azpeiti'ko Irugarren bat». Ta ezin orrekin bakarrik ezagutu egillea nor zan...

Urte artan, gogo-jardunak eman zien Aita Agirretxe prantziskotarrak Azpeiti'ko irugarrendarrai. Ta oroigarriztat bertso auek jarri zituan Txapelek.

1/ Aiskide batek agindu zidan
bertso batzuek jartzeko
aurten Azpeiti'n egin diraden
gogo-jardunarentzako; (1)
iruditzen zait gauza bikañak
zirala askorentzako,
leno sartuta zegoan gaitza
animatikan kentzeko.

2/ Martxo-illaren amabin asi
ginduzen gogo-jardunak,
eleiza baten bildu giñaden
gu millaka euskaldunak;
guziok pozez jarri ginduan
Aita Agirretxe jaun onak,
bera ona zala bagendekigun,
orain baditu lagunak.

3/ Premian asko egongo giñan
neu aurrenengo naizela,
an asi degun bizitza onek
ondo jarraitu dezala;
esaten zigun salbaziorik
eztaukagula bestela,
lagun urkoa maite izateko
geron burua bezela.

---

(1) "Anaitasuna" aldizkarian: *gogo-jarduntxoren-
tzako*.

- 4/ Iñori ere ez diot entzun
gaizki ibilli diranik,
nik ez det uste oiek eginda
iñor penatan dagonik;
negar-malkoak zerizkiela (2)
asko ikusi ditut nik,
nai dan guztiak eztu izaten
orrelako maitasunik.
- 5/ Gaur Azpeitia'n milla bat pasa
gera irugarrendarrak,
al dan ondona bete nai'tugu
dauzkagun eginbearrak,
mundu onetan pagatutzeko
gure pekatuen zorrak,
azken orduan Jaunarengandik
artu ditzagun eskerrak.
- 6/ Don Lorentzo jaun ori daukagu
gure ontan direttore,
ori ainbateko gizonik ez da
gutzat izango naita're;
alakoxea tokatuko da,
ba, onenera jota're, (3)
jaun orregatik iñoi ez diot
kejarik entzun batere.

---

(2) "Anaitasuna" aldizkarian: *negar zerizkiela*.

(3) "Anaitasuna" aldizkarian: *naita ere ta jota ere*.

7/ Obra on asko egiten ai da
Agirretxe'ren aginduz,
obe genduke oien esanak
ondo beteko bagiñuz;
oso izlari jatorrak daude,
abillak dirade buruz,
ala laguntzen diguten arten
bizi giñazke soseguz.

8/ Zortzi egunez Aita Agirretxe
gure artean jardun da,
biotz guztiak samurtu zaizku
ainbeste egi entzunda;
emengo lanak bukatutzean
Arantzazu'ra joan da,
Aita Santuren bendezioa
guri danori emanda.

(1955)

AITA SAN INAZIOREN URTE SANTUKO OROIGARRI

1956'garren urtean, San Inazio il zane-ko lareungarren urtea bete zan. Ori zala-ta, elizkizun ta festa aundiak egin ziran Loiola'n. Txapelek bertso auek jarri zituan jaialdi oietarako.

Bañan orduan ez, eta, noizbait bada ere, orain eldu zaie argitaratu-ordua. Eskuz idatzita egon dira gaur arte.

Bertso auetan ez da San Inazioren bizitza osoa kontatzen; beste zera guziak alde bat utzita, Paris'tik Azpeiti'ra nola etorri zan eta emen zer bizi-modu egin zuan adierazten zaigu.

Paris'tik Azpeitiraño'ko ibillaldi ontan, San Inazio Etumeta'tik barrena igaro zan; Txapelen jaiotetxetik gertu xamar ibilli zan, beraz.

1/Lengo egun baten Aita batekin
izketan aritu nitzan,
galdetzen ziran ia ontarako
animatzen ote nitzan:
bertso batzuek ipiñitzeko
San Iñazioren bizitzan,
aren berriak zabalduzko
irian nola zebiltzan.

2/ Erantzun nion nik Aita orri:
«Egingo det alegiña,
biar bezela ezin nitzake
gauzek esplikatu baña;
gazte denboran estudioan
denbora gutxi egiña,
orregatikan gertatutzen naiz
talentuz gizon ariña.»

3/ Guretzat ondo diraden gauzak
erakutsitzen dituzte,
dudarik gabe itxaropenak
guregana badatozte;
San Iñaziori astera nua
laguntasunaren eske,
arrek guzia balezake ta
egingo al dit oinbeste!

4/ Milla ta bost eun eta gañera
ogei ta amabosko urtian,
Iñigo gaixorik gertatutzen zan
Alemania'ko partian; (1)
osahunakin zebilelako
alako desuertian,
sendagillea etzan kontentu
andik bialdu artian.

5/ Sendagilleak agindu zion
alde egin biar zuala,
gaitz gogor batek mende artzeko
arriskuan zeguala;
arentzako zer gauza zan ona
erakutsiko ziola:
bere erriko aize goxuak
sendatuko zukiela.

6/ Sendagilleak alde egiteko
agindu ziotenian,
andikan laister abiatu zan
zalditxo baten gañian;
Frantziya eta bere lurreko
mugan pasatu zanian,
ze alaitasun nabaituko zan
Iñigoren barrunian!

---

(1) Txeetasun ontan ez dator Txapel ain zuzen;
San Inazio Frantzia'n gaixotu zan, Paris'en; ez Ale-
mania'n.

7/ Paris ondotik España aldera
abiatu zan Martxuan,
galde zioten andik onera
zenbat denbora bêr zuan;
biraje ura ala egiteko
anima bai al zuan,
lagunik gabe ia bakarrik
etorri biar al zuan.

8/ Andik onuntza bazetorren da
Donostia'ra birian
bi gizon ondo armatutako
jarri zitzaizkon parian;
lapurren batzuk ote ziraden
zegon bildurrak aidian,
laguntasuna egin zioten
biar zan umildadian.

9/ Donostia'tik gora igo ta
Astiasu'ko Zaraté'n
bertara iritxi baño lenago
batzuek ikusi zuten;
«Orroko gizon ori zein degu?»
batak besteai esaten,
ezagutzia gertatu balitz
kaso egingo zioten.

- 10/ Zarate'n gora pasatu eta
urrena Andazarreta'n;
biraje ortan iritxiko zan
bakiña bat baztarretan;
aren orduko pauso guztiak
ziraden asmo onetan;
Iturriotz'a eldu omen zan
illuntzeko zortziretan.
- 11/ Etzuten uste alakorikan
an gertatu biar zanik,
an zeuden danak jarri ziraden
geldirik eziñ egonik;
ikusi arren ezta askotan
ezagututzen personik,
ango andreak etzuan uste
Iñigo euskalduna zanik.
- 12/ Etxeko-andreai asi zitzaion
gabeko ostatu eske,
biotz onakin erantzun zion:
«Izango al da oinbeste!
Ate onduan or egon gabe
barrena sartu zaitezte,
gure etxian zer toki dagon
ikusitzera atozte!»

13/ Iturriotz'a gizon bat juan zan
Loiola'ko Egibar'tik,
ia Iñigo an ote zegon
seguru jakiteagatik;
itzegitera atrebitzen ez,
begira ate-txulotik,
esne goxua eranak biak
ama baten bularretik.

14/ Ikusitzian pozaren pozez
saltau zitzaizken malkuak,
alkarrentzako biak ziraden
borondate aundikuak;
notizi ori zabaldu nai zun
Juan Egibar'kuak,
guziak laister jakinda ziran
Loiola ingurukuak.

15/ Gau ura ala an igaro ta
goizian andik mogira,
arriturikan egondu ziran
Iñaziori begira;
Etumeta'tik Lasao'ra jetxi,
gero andik Azpeiti'ra,
jaio zanian bataiatuta
ipiñi zuten tokira.

- 16/ Andik urrengo egon-aldiya
egin zuan Madalena'n,
aldez aurretik an gelditzeko
desio ura zeraman;
ikusitzera juandakua
bakiñ bat jente bazan an,
baño zertâko zeguanikan
guztiak ezin antzeman.
- 17/ Bere barrengo desio onak
jartzen zitun agiriyan,
lagundu ere egiten zuan
biartutako garayan;
ikusten zitun an zeuden asko
nola zeuden premiyan,
gogo-jardunak eman zituan
Madalena'n gaxotegiyan.
- 18/ Aindu bezela orduan eman
zituan gogo-jardunak,
bildurrik gabe esaten zuten
«Geu giñan bear gendunak!»
Lo asko egin gabe pasa zituzten
an gauak eta egunak,
orduan ere fede sutsua
bazeukaten euskaldunak.

19/ Predikatutzen aritutzen zan
arbola baten gañetik,
entzunlariak juaten zitzaizkan
gertu eta urrutitik;
zer egiteko gendukan emen
esaten zuan gogotik,
erruki pixkat edukitzeko
lagun projimuagatik.

20/ Negonek ere siñistutzen det
egia esaten zuala,
geuretzat ere itxaropenik
ezkendukake bestela;
aitormen ori askok zeukaten
gauza bidezkoa zala:
lagun urkua maitatutzeko
geure burua bezela.

21/ Jaio eta urte batzua arte
Loiola'n bertan bizi zan,
gero ortikan aldegiñ eta
urrutian ibilli zan;
ostera onuntz etorri eta
emen eskian asi zan,
kalerik-kale etxerik-etxe
eskaletxo baten gisan.

22/ Anaia zarrak esaten zion:
«Baña, zer zabiltz, Iñigo?
Zu emen onela ikustiâkin
penaz sufritutzen nago;
ez al dakizu jauregi batên
egon ziñala lenago?
Nai dezunian jua zaitez ta
lengo tokiya an dago!»

23/ Eta Iñigok esaten zion:
«Etzait tokatzen lujorik,
zure etxian nola ez dagon
nêtzat moduko lekurik;
ni emen ola nabillelako
zuk ez daukazu kulparik,
ontaratzeko ez da izaten
biarra bezelakorik.»

24/ Iñigorena joaten ziraden
bakiñatxo bat persona,
aguro asko antzemanikan
borondatia zeukana;
biartsuari partitzen zien
eskian biltzen zuana,
gaur dan eunian zeñ ote dago (2)
ori egiten duana?

---

(2) Txapelen orrietan: *egunian*.

- 25/ Gazte denboran izugarritzko
lujuan ibiltzen zan da,
ta gero ere arropa aiek
bere mendian zeuzkan da,
arritutzeko moduko gauza
ordun ere egiñ zuan da:
berak zakuzko trajia jantzi
onak besteri emanda.
- 26/ Munduan gutxi izango ziran
ura beziñ indartsuak,
argitasuna ematen zion
gure Jaungoiko altsuak;
batek ainbeste nola ziteken
esaten zuten batzuak;
laguntza asko egiñ lezake
persona errukitsuak.
- 27/ Otoi goxuak egiten zitun
Olatz'ko Amaren aurrian,
zikindutzeko bildurrik gabe
belaunbikatu lurrian;
aren gogoa nunbait ala zan
oso modu xamurrian,
sinismenaren berotasunak
biotza lertu bêrrian.

28/ Lan oiek ola egiñ ondoren
Naparrua'ra juan zan,
an ere Iñigo ikusitzeko
desioz nola zebiltzan;
ementxe ere ostera onuntz
buelatzeko esperantzan,
azken agurra ordun eginda
geiago etorri etzan.

29/ Arantzazu'ko Amarengana
egiten zuan bixita,
lur-bide ontako ontasun danak
alde batera utzita;
an goi aldeko izateari
ondo zeuan iritzita,
bere ondora eraman zuan
Amak zerutik jetxita.

30/ Laregun urte igaro dira
Aita Iñigo il zala,
mundu onetan izandakua
oso gizon serbitzala;
esaten zuan zeruratzeko
lan asko egiñ bêr zala,
komeni bada bere ondora
gu ere eraman gaitzala!

1955'ko Urrillaren 30'an
Kristo Errege eguna.
Azpeitia.

(1958)

NERE ILLOBA

Txapelen illoba bat, Jose Mari Ibarguren, errezildarra, Txina'n urte asko mihiolari zeramazkian. Bertso auek karta bezela bialdu zizkion emendik ara. Orain Guatemala'n bizi da.

- 1/ Gau eta egun paltatu gabe
oroitutzen naiz zugati,
baño ez dakit olakorikan
zuk îten dezun nigati;
zu nun ote ziñan jakin nairikan
galdezka nebillen beti,
nik uste nuan izkutatua
ziñala mundu ontati.

- 2/ Zure jaiotza nola izan zan
mendi-baserri batian,
lanian bertan segitu zendun
ia ogei bat urtian;
eta geroztik ibilli zera
emendikan apartian,
jaiotetxiaz akorda zaitez
bizi zeraden artian.

3/ Mutil koskorra ziñan artian
ibiltzen ziñan artzantzan,
zure orduko arreta onari
begira egoten nitzan;
geroko martxa ipintziâtik
aita ta ama zebiltzan,
bizi-morua ateratzeko
gauza biarra ez al zan?

4/ Zu oraindikan emen zabilta,
ill zitzaitzun gurasuak,
beaien alde egin itzatzu
otoi edo errezuak;
gau eta egun zuregatikan
eiten zituzten pausuak,
laztan gozorik eman zizuten
aita ta ama gaixuak.

5/ Gazte ziñala sartu ziñaden
zu Jesusen Lagundian,
itxura danez zeure anima
zeunden zeruratu naian;
geiago ere ola sartuak
badituzu pamilian,
ori eitia gauza ona da
gogua dagon garaian.

- 6/ Lendabiziko Loiola'n bertan
egin zenduen sarrera,
denbora pixkat or igaro ta
ortikan Txina aldera;
siñismeneko fede sutsua
beti eraman aurrera,
ordu onean bukatu dedin
artu zenduen karrera.
- 7/ Bildurgarria izango da an
txino gaiztoaren otsa,
gorrotuaren indarrarekin
begiratua zorrotza;
gau eta egun Jesusengana
jaso dezazu biotza,
erru gabeko Zeruko Amak
egingo dizu laguntza.
- 8/ Zeorren gogoz egin zenduen
Txina aldera bisita,
aitak eta amak ori egiten
etzizun galerazi-ta;
bakiñat bier egongo ziñan
zeure biziaz etsita,
mundu ontako ontasun danak
alde batera utzita.

9/ Esan didazu bazuazela
berriz e aiek ikustera, (1)
penitentzia batzuk egiñaz
zerua irabaztera;
Goiko Jaunaren laguntzarekin
etorri zaitez ostera,
jaio ziñaden lur maite ontan
zeure ezurak uztera.

10/ Egia pranko ipiñi dizut
nai badituzu siñistu,
deseo ori dadukan batek (2)
penarik artuko eztu;
Txina aldera oitura onetan
nai dezun ainbat jolastu,
baño, illoba, Euskalerriaz
beñere etzaitez aiztu.

Zure osaba: Eusebio Txapel
(31/VII/1958)

---

(1) Paperean: *ere*.

(2) Paperean: *daukan*.

«NAI BADEZUTE SALBATUKO DA...»

Aldi batez, bertso batzuk botatzeko eskatu zioten Txapel zanari, bertso-saio babatean.

Berak onela galdetu zuan:

—Zeri bota?

—Zure bizi-moduari edo... —erantzun zioten.

Ta onoko sei bertso auek kantatu zituan:

- 1/ Bertso batzuek eskatze'ituzu nere bizi-moduan gain, eztakit naizen iñola ere lan orretarako lain. Mutil gaztia izan nintzaden ustez jator bezin lirain, urtien mende ementxe nago guztiz aitonduta orain.

2/ Bizi guztian burutapen bat
izan det danen gañetik:
gure euskera salbatu naia
iltzen zegoen unetik.
Orrek zigorrak ekarri dizkit,
eztaukat ordea penik,
euskera bizi dedilla eta
guztia dago egiñik.

3/ Etsai gaiztuak ito nai zuten
euskaldunaren odola,
sinista zazu oraindik ere
penaz beterik nagola.
Pena da baña seme gaiztuak
etzuten maite kaiola,
oraindik ere zutik ordea
Gernika'n gure arbola.

4/ Euskera ama gaixua ezta
iltzen ain erreza izan,
bere lurrean lotsa izan da
arrotz gaiztuaren gisan.
Pena larri au astuna dezu
maite dunaren bizitzan,
gure Jainkoak eztu galduko
inoiz bere eskutikan.

5/ Bizi-modua esan didazu
gaurko bertso-gai bezela,
eta badakit bide ortatik
oso aparte naizela.
Pentsamentuak ortaratzen nau,
ezin ziteken bestela...
Nere ama dan izkuntz aurrean
erantzi nai det txapela...

6/ Urteak ere aurrera eta
nekatua det burua,
bein ontaraño ezkerro oi da
etorri oso juxtua.
Gaizki esanak barkatu beintzat,
agur Euskalerra osua,
nai badezute salbatuko da
gure euskera gaixua!

(1960)

SEMEAREN KALIZA

Txapelen seme batek, Migelek, 1960'garren urtean eman zuan meza.

Aurreko gabon-bakazioetara etorri zanean eta meza emateko gauzak prestatzen asi zanean, etxeakoak erabaki zuten, egunero aldarean erabilli bear zuan gauzarik ederrena, kaliza alegia, berak bakarrik ekarri bear zutela.

Ala egin zuten, eta aitak, eskeintza bezela, bertso au ezarri zion kalizari:

Meza ematera eldu zait
seme gaztiena,
juan dan aspaldian
nai zendukiena!
Itxaropena badu
Jainkoagana,
argatik emate'izut
gauzik ederrena,
zeorren sendi danok
egin dizuguna...

«UTZI'AZUTE PAKIAN»

Loiola'ko erri-irradiaren bertso-txapelketa baten ondoren, bertsolariak Loiola'ra joan ziran bazkaitara, eta, oi dutenez, bertsotan asi ziran bazkalondoan.

Zazpi bertsolari gazte ziran: Azpillaga, Basakarte, Etxeberria, Goiburu, Beloki, Gabilondo ta Istinge.

Bertso ederrik pranko bota zuten. Janari eskerrak, magnetofon bat dana artzen jardun zan.

Bertsolari gazteen artean, Txapel bertsolari zarra ere an zan. Ta nunbait ere tentatu zuten gazteak eta bertso au kantatu zuan:

Irurogei ta beatzi urte
igaro ditut nekian,
makiñatxo bat bertso botiaz
izan naizan parajian;
olako gabe oraingo abiya
errez konpondu zeikian,
gazteak naikua bazaudek eta
utzi'azute pakian.

Bazkalondo artan etzuan Txapelek bertsorik geiago kantatu.

(1963)

«ORAIN ETA BETI ANAI» (1)

1963'garren urteko Maiatzaren 28'an, Azpeiti'ko *Zelaitxo*'n, Loiola'ko erri-irratia urtero antolatzen duan bertsolari gazteen txapelketaren azkena ospatu zan. Txapel, Jesus Lete «Ibai-ertz», Artañola zana ta Aita Goikoetxea ziran juraduan.

Txapeli, jaia amaitzeko momentuan, bertso batzuek eskatu genizkion. Eta iru auek bota zituan:

Nere buruaz lotsatu neike
orain nagoen trantzian,
memoria ezta ain argi izaten
bat orrela aitontzian...
Baña esan dit Iriondo onek
asi nadilla lanian,
bertsolarien txapelketa au
amaitzen dan egunian.

---

(1) Adierazpena ta bertsoak, Loiola'ko Jose Mari Iriondo'k bialduak.

Urtien pixuz ementxe nago
igarturikan arbola,
baña sinistu pozez txorätzen
zuen aurrean nagola.
Kimu berriak badatoz-eta
berritua da odola,
segi aurrera, gazte maiteak,
eta segi zu, Loiola!

Ez nago luze jarduteko ni,
etzaituztet aspertu nai,
agur bero bat emen zaudeten
eta entzuten daudenai...
Izan zaitetze urte askoan
zorioneko ta alai,
euskaldun jator zintzo bezela
orain eta beti anai!

«MUTILL ORREN IZENIAN»

1963'garren urteko Santa Agedaren bezperan, «*Coro de Cámara de Radio Popular Loyola*» deritzan kantari-taldea Azpeiti'ko kaleetan barrena bertso auk kantatuaz ibilli zan.

Taldeko lagun batentzat zerbait bildunaiean zebiltzan.

Lagun ori Jose Mari Galdos zeritzan. Emezortzi urte besterik etzuan eta min biziarekin zegoan. Gizagajoa andik denbora asko gabe il zan.

Azpeiti'ko erria esku-zabal portatu zan.

Bertsoak paratzeko Txapeli eskatu zioten, eta bai onek gustora ta gogoz jarri ere.

Makinaz idatzitako orri batetik artu ditugu guk. Orri ori Txapelen seme Migelk eman digu.

- 1/ Lenago ondo ez dakitenai
nola dan erakustera,
orregatikan aldatzen gera
toki batetik bestera;
geu eta geure entzunlariak
gelditziâtik gustora,
saiauko gera, ai, aspaldiko
oitura onari eustera.
- 2/ Azpeitia'ko abeslari bat
dadukagu gaixorikan,
sendatzeko're apenas berriz
daukan itxaropenikan;
uste etzuen gauza txarren bat
sortu zako ankatikan,
sasoi ortako mutilla egonda
ezin ibilli zutikan!
- 3/ Orain emezortzi urte inguru
mundu ontara etorria,
orain zabaldu biar genduke
mutiko orren berria:
anka daduka gaitz txar batekin
ondo-ezian jarria,
sendatutzeko itxurarik ez,
ori da penagarria!

4/ Aita eta ama, anai ta arreba,
jartzian aldamenian,
negar samiñak ertengo zaizke
biotzaren barrenian;
ia osterá gelditutzen dan
len zuen osasunian,
limosna onak eman zatzute
mutill orren izenian!

BERRIRO

1/ Aldi batzutan asko gerade
ola aritzen geranak,
oain e ontara balantzatu nau
ixillik ezin egonak;
eztiran gauzak esaterikan
eztit agintzen barrenak,
entzulariok, zuentzat datoz
zorionik beruenak.

2/ Olerki batzuk abestutzeko
neri didate agindu,
obe genduen lan au ôin baño
lenago egin bagendu;
ôin urte bete pasa onetan,
enaiz kontentu egondu,
lenago baietz esandakoak
eztute asko lagundu.

3/ Urte betian izandu degu
imisoria itxita,
izandu degun kaltiarekin
ez nago ondo iritzita;
txoriak kantari asten dira
goizian oitik jaikita,
zeñek eluke ori egingo
gogua danok eukita?

4/ Ikusi degu nolakua dan
egiten zuen faltia,
lenago ezer etzekitenak
komeni da jakitia;
bakiña bati gustatzen zaigu
gure irrati maitia,
onegatikan zabaldu dute
imisorako atia.

5/ Juan daneko aspaldietan
oiean gaxo daudenak,
oiez gañera sukaldetako
amonak eta aitonak,
imisoraren bitartez otoi
egiten aitzen ziranak,
gaur zorionez poztu ditezke
zarrak eta gazte danak.

6/ Goiz-partetikan aritzen ziran
meza santua entzuten,
ondorenian abestiaren
faltik izaten etzuten,
galdetutako itz guztiari
deboziaz erantzuten,
esanaz ia bizi guzian
ala izango al zuten.

7/ Penaz ta miñez pasatze'ituzte
gau eta egun osuak,
onegatikan eiten zituzten
otoi edo errezuak,
Goiko Jaunari laguntza eske
zabaldurikan besuak;
zerbaiten poza ez al du bear
oian dagan gaixuak?

8/ Imisoria itxi zanian
penaz gelditu giñan-da,
azkeneraño ze izango zan
dana sinistu ezinda;
alai ta pozez ibiltzen giñan
noranaitara juanda,
bertsolarien arnas-biria
imisoratik sortzen da.

9/ Gertatu zanai, egia esan,
eztiot ondo iritzi,
leno genduen oitura onari
bear gionduke eutsi;
guk geure mende ez al genduke
bear oinbeste erentzi?
Gazte maiteak, esate'izutet
bertso-lanari ez utzi!

(1968)

AITA SANTUARI
TA SIZILIA'KO LUR-IKARARI

1968'gn. urte zar gabez Loiola'ko Irratiak egin zuan saiorako, urteko amabi gertakizun aundienetatik bi, Aita Santuaren Colombia'rako joan-etorria ta Sizilia'ko lur-ikara, eman zizkioten gai bezela Txapel bertsolariari.

- 1/ Kristau guztion Aita deguna
Colombia'ra bidean,
ango pobre ta aberats danak
bedeinkatzeko idean;
zer gertatzen zan ikusi nai zun
urrutiako lurrean,
lezio on bat eman diguzu
gaur, sarritako antzean.

- 2/ Beartsu eta nekazariak
lelengo bendizioa,
entzun dedanez antxe omen zan
zeruko debozioa;

eskertzen degu, Jainko-ordeko,
eman dezun lezioa,
segi orrela ongi beteaz
lurreko goi-ofizioa. (1)

* * *

1/ Egun batian arrotzen gera
nik eztakit zergatikan,
samiña laster etortzen zaigu
andik edo emendikan;
Sizilia'ko lur-ikariak
nauka gaur bildurturikan,
urruti xamar gertatu arren
gaude kezka bezalakerik.

2/ Batzuek il da, etxerik gabe
gelditu dira bestiak,
ixtillu batên ibilli dira
aita, ama ta semiak;
izugarritzko txikiziuak,
alkar jo dute mendiak...
Zeruko Jaunak libra gaitzala
eskatzen du koplariak! (2)

---

(1) Loiola'ko Jose Mari Iriondo'k bialdutako bertsok.

(2) Loiola'ko Jose Mari Iriondo'k bialdutako bertsok.

TXAPELEN OMENEZ

ILLETAN

Len esan danez, Txapel 1969'ngo Maiazaren lenengo egunean il zan, irurogei ta amabost urte zituala.

Illetara bildu ziran bertsolariak, onako bertso auek kantatu zituzten mezetan, eskeintza-denboran:

Basarrik:

Indar berezia du
bataio-ponteak,
antxen gelditzen gera
grazitan beteak,
an du bere sustraia
kristau izateak;
alargun utzi gaitu
lagun zar maiteak,
Jauna, zabal zaizkazu
zeruko atea.

Gorrotxategi'k:

Zure Jaun-artzez zure barrena
zendun indarrez betea,
ezin liteke zuri betiko
emen agur esatea;
lengo bertsolai zar guziekin
goian atsedean zaitea,
ta azken egun aundira arte
agur, lagun zar maitea!

Lazkano'k:

Denok dakigu gizona ez dala
ez iltzekotan egiña,
azkenerako bakoitzak dauka
bukaera bat berdiña;
bañan badago justuentzako
azken gabeko jardiña,
Zeruko Aita, ildako danei
eman zure atsegiña.

Lizaso'k:

Zeruko Jaunarengana (1)
badegu itxaropena:
illagatikan egunen baten
berriz piztuko gerana;
bizi geranoi eman zaiguzu
pakea ta atsedena.

Agirre'k:

Gaurtik aurrera seme jator bat
falta du Euskalerriyak,
negar-malkoak jaulki dizkigu
zabaldu zaigun berriyak;
bere animaren alde otoizka
emen gera etorriyak,
zeru goi artan atsegin dezan
lagun zar bertsolariyak.

---

(1) Doñua: "Uso zuria..."

TXAPEL ZANARI (1)

Maiatzaren bigarren eguna zan: ostirala.

Azpeiti'ko eleiz nagusian «Txapel» bertsolari zanaren illetak.

Txapel bertsolaria 75 urtetan itzali zai-gu.

Bertako jendea arriturik zegon bildu zan jendetza ikusita. Gutxitan ezagutu omen dira alako eleizkizunak Azpeiti'n.

Benetako kristaua zan Txapel. Guraso zuzen, lagunartean atsegiña. Argatik maite zuten ezagutzen zuten guziak.

Geiegikeririk etzun maite jan-edanean; erretiro txarrik ere ez.

Amaika erri ta errixka alaitua zan bere koñadu «Zepai» aldamenen zula. Urte mordo batean asko ibili ziran alkarrekin Txapel eta Zepai.

---

(1) Basarriren idaz-lana, "La Voz de España", 1969/V/4, ta "Zeruko Argia", 1969/V/18.

Txapel'ek etzun Zepai'k bezelako ezta-
rria. Ondotxoz apalagoa zan bozez.

Baña, artutako gaiari zuzen segitzen
zion bertsolaria zan; zuzena, arikoa, za-
balera gutxikoa.

Loiola'ko Irratiak urtero antolatzen di-
tu bertsolari leiaketak. Zuzendari ibiltzen
zan Txapel. Ala ibili da aurten ere, egun
gutxi bitarte.

Osasunez gañezka zebillela zirudin Txa-
pel'ek. Ari begiratuta iñork etzizkion
emango 75 urte. Gazteagoa zirudin ondo-
txoz.

Alkarkako meza izan zan Azpeiti'n,
amar-amabi apaiz aldarean zirala.

Bertsolariaren seme, D. Migel Eizmen-
di, meza-emale.

Eskeintza denboran, ofertorio denbo-
ran, Lizaso, Agirre, Lazkano, Gorrotxate-
gi, ta zuen serbitzari onek, bertso bana
kantatu gendun.

Eleizkizun ukigarria benetan Txapel
zanaren animari eskeñia!

* * *

Garaia izan eta
zugaitzak loratu,
lengo urretxindorrak
ez digu kantatu.
Udaberri betean
au nola gertatu?
Txori abeslaria
betiko mututu!

Zer gerta zaio aurten
Udaberriari?
Txapel, nolatan utzi
zuk utsune ori?
Nunbait bere ondoan
nai zaitu kantari,
ezetzik ezin esan
Jaunaren deiari.

Zure ixiltasunak
goibel utzi gaitu,
baña, txori gazteok,
zuek ez erdoitu.
Bertso ta kantu goxoz
bazterrak alaitu,
ark utzi du bidea,
nai dunak jarraitu.

Ar zazu atsedena,
merezi baitezuz,
emengo kantu lana
bukatua dezu.
Lengo lagun zarren zai
egongo zera zu,
aurki arte, lagun zar,
laister or gaituzu!

«GURE LAGUN ZAR BIOTZEKO»

Gorrotxategi ta Etxeberria bertsolaria, Azkoitia'ko *Cine Baztartxo*'n, onako bertso auek kantatu zituzten, andik egun gutxitara, Txapel zanaren oroigarritzat:

G. Urte onetan izan ditugu
neurri gabeko kalteak,
gure lagun zar biotzekoa
gure artetik joateak;
sei bertsolari ori dala-ta
datoz gaur lutoz beteak,
Jainko altsua iriki'yozu
zorioneko atea.

E. Bertsolariyak zure animai
eman nai diyou bultzea,
ta ez genduke nai zu gure paltaz
beti-betiko galtzea;
ai, lagun maite, zintzua eta
jatorra izandu zea,
bertsoz otoitza egite'izugu
baldin premiyan bazea.

G. Zuk piztu zendun biotz-barrutan
izugarrizko su-garra,
ta euskerari eman zenion
berdin gabeko indarra;
juan zera, Txapel biotzekua,
bagendun zure bearra,
Jaungoikuari esan bertsoan
Euskalerriko negarra.

E. Txapel maitea, eman diguzu
ez dakit zenbat atsegin,
ta aitzen ordu estu orretan
beste mundura aldegin;
bañan gauza bat eskatzen dizut,
egingo dirazu berdin:
zeruan ere, ai nere Txapel,
beti euskeraz itzegin!

G. Mundu ontako eginkizunak
zuk dituzu ondo bete,
Jaungoikoaren onean illa
or gauz txarrik ez da bate;
zuk ereindako bertso sakonak
lore berria dakarte,
zure izenik ez da galduko
euskeraz bizi dan arte.

E. Ai, nere Txapel, berriro nator
ain sentimentu beruan,
ikusten nago premi aundiya
izango deula geruan;
ta euskera ta Euskalerriyen
kargua ortik eruan,
gu ere laixter juango gera ta
itxaron zazu zeruan.

IRU ALDI (1)

Iru aldi ezagutu ditut bertsoaritzan.

Amar bat urte izango nitun nik lenen-
goz «Txapel» zana kantatzen somatu nu-
nean.

Bi autobus joan giñan Azpeiti'ko Loio-
la ikusteko asmoz Zarautz'tik, eskola-
-umez beterik.

Arratsaldeko bostak inguruan, bi ber-
tsolari azaldu ziran Loiola konbentuko
balkoi bitan. Sarrerako eskalleraren ez-
ker aldetik dauden balkoitan, ain zuzen.

Bat, Itziar'ko Zubeltzu, Jaunari esker
oraindik bizi dana. Bestea, Txapel zana,
Errezil'go semea ta Azpeiti'n bizi zana.

Beste ume jendearentzat, edo mutil
koskor jendearentzat, aien bertsoak etzu-
te balorerik.

Ezpaizekiten bertsoa zer zan eta ber-
tsolariak zer ziran.

---

(1) Basarriren idaz-lana, "La Voz de España",
1969/XI/6.

Neretzat berriz, propio asita ere etze-
gon pesta oberik antolatzerik.

Orduan nun nik bertsoarako egarria
ta zaletasuna!

* * *

Nik ezagututako lenen aldia, Txirrita,
Gaztelu ta Prantzesak bete zuten.

Irurak ezagutu nitun, eta gerora, gutxi
edo geiago, irurekin kantatzeko era izan
nun.

Aiek il ziranean utsune bat gelditu zan.

Txapel eta Zepai, bi koñaduak, izan zi-
ran utsune ura bete zutenak. Amaika al-
diz egon nintzan gustora bieri entzuten,
batean eta bestean.

1935'garren urtean kantatu nun lenen-
goz Txapel eta Zepairekin.

Errezil'go Aiuntamentuak deituta joa-
na nintzan urte artako San Martiñetan.

Iru bertsolariok, ain zuzen errezilda-
rrak izaki.

Geroztik sarri samar alkartu izan gi-
ñan an da emen.

* * *

Txapel zana bertsolari zuzena zan.

Artzen zun gaiari sustraitik jarraitzen zion, bide galdurik egin gabe. Bete-lan gutxiko bertsolaria.

Plazetan bear ainbatean luzitu ezpazun, eztarri bajukoa zalako izan zan. Bozak etzion laguntzen beste batzuri bezela.

Garai artan etzan gaur bezelako tresnarik; etzan mikrofono ta altabozik, jendeari esan naiekoak adierazteko.

Norbere eztarriz baliatu bearra zegon.

Txapelen bertsoak, toki itxian eta gañeko jendea ixilik zegola entzutekoak ziran.

Orduan ateratzen zitzaien zuten sustantzi guzia.

Biar, Azpeiti'n, amaika bertsolari agertuko dira Txapel zanaren ondran kantatzera. (2)

Joan zan bizion artetik, baña guretzat bizi da oraindik.

---

(2) Etziran uste ziran guziak agertu.

OMENALDIA

1969'gn. urteko Azaroaren 9'an omenaldi eder bat egin zitzaion Txapeli Azpeitia'n, *Salón Soreasu'n*, Donostia'ko C.A.T. alkarteak antolatuta.

Jaialdiaren bezpera-egunean, Azaroaren zortzigarren gabean, bertso auetxek kantatu zituan Basarrik Loiola irratia-aren bidez:

Bertso nereak, kanpoetara
irten zaitezte barrendik,
Txapel maitea, ondo dakigu,
aldendu ziñan gugandik.
Jaunak otsegin zizun garaian
ezkuta ziñan emendik,
baña sinistra zazu guretzat
bizi zerala oraindik.

Txapel da Zepai, izen bi oiek,
ni lilluratzen ninduten,
triste zeudenak alaitzen zuek
ederki zendekizuten.
Gu gaztetxoak giñan artean
ta biok sasoi zenduten,
amaika bider gozatua naiz
zuen bertsoak entzuten.

Egun batez zu ixildu ziñan,
orain besteak kantari,
seme zintzoak aitormen ona
ematen dio aitari.

Zure gorantzan Azpeiti'n kantuz
gaur zazpi bat bertsolari,
zuk bein aldatu zendun arbolak
ba-du frutua ugari.

Jendeak gogoz jarraitzen dio
jarri zendun bide orri,
egin zenduen guziagatik
bai zerala txalogarri!
Zure utsuna tristea baña
ba-degu zerbait pozgarri:
oraindik ere bizi dirala
euskera ta Euskalerra.

* * *

Basarri bera izan zan jaialdiaren zu-
zendaria. Asierakoan bertso auek kanta-
tu zituzten bertsolariak Txapelen ondran:

Lizaso'k:

Oso gazterik gelditu nitzan
Jainkoak aita êmanik,
ta Euxebio urbildu zaidan
gizon jator bat izanik;
agindu aiek bete gabe nik
ezin ba utzi iñondik,
sekulan enun pentsatu izan
neronen aita etzanik.

Lazkano'k:

Euxebio zan gure aita ta
gure lagunik aundiña,
amaika aldiz gizon bezela
gazteari itzegiña;
gaur gauza batek ematen dit nei
biotz-barrenean miña:
jai-aldi eder au Euxebiori
il baño len ez egiña.

Agirre'k:

Ni ere gazte nitzala egin
nitzan Txapel zanen lagun,
emen faltikan eit'etzulako
etzan mundu ontatik jun;
anai maiteak, gaur otoitz bana
ia zuzentzen diogun,
purgatoiuan balego ere
zerura jaso dezagun.

Xalbadorrek:

Txapel zan ori etzan agertu
ene begien argira,
ni emen asi baño lenago
egin baitzun erretira;
bainan egun nola dagoen
zerutik guri begira,
lagun guziak gida gaitzala
bera dagoen tokira.

Mattinek:

Gaur Azpeiti'rat etorria naiz
ni ere Txapel goguan,
ta pentsaketa egotua naiz
nere lagunen onduan:
ezagutzeko zorionikan
nik eztut izan munduan,
bainan desira nik egun batez
ezagutzia zeruan.

Uztapide'k:

Euxebiokin igaro nitun
amaika egun atsegin,
pena da baño ezin nezake
gaur berarekiñ itzezin,
besterik ezin liteke orain:
otoitz labur bana egin,
bere anima, komeni bada,
zeruan gertatu dedin.

Gorrotxategi'k:

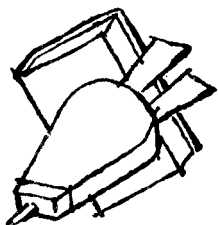
Bere denboran bota zituan
amaika bertso biribil,
gure artetik jua zan baño
gure ezpañetan dabil;
utziagatik Azpeiti eta
utziagatik Errexil,
bere maiteak geranontzako
Txapel oraindik ez da il.

ORAINDAÑOKO LIBURUAK

1. *R. Artola*: Sagardoaren Graziya (*Aitua*).
2. *M. Soroa*: Gabon, au ostatuba!, Anton Kaiku. (*Aitua*).
3. *F. Apalategi*: Euskal mutillak armetan, I.
4. *Pepe Artola*: Ustez laguna detan.
5. *P. M. Urruzuno*: Euskalerritik zerura. (*Aitua*).
6. *T. Alzaga*: Ramuntxo. (*Aitua*).
7. *R. Azkarate*: Galtzaundi. (*Aitua*).
8. *A. Apaolaza*: Patxiko Txerren. (*Aitua*).
9. *B. Iraola*: Oroitzak.
10. Errege eguneko bertso sayoa (1962). (*Aitua*).
11. *P. Larzabal*: Bordaxuri. (*Aitua*).
12. *Bilintx*: Bertso ta lan guziak. (*Aitua*).
13. *M. Izeta*: Dirua galgarri. (*Aitua*).
14. *P. Larzabal*: Iru ziren.
15. Ezkontza galdutako bertsoak, I.
16. *A. M.ª Zabala*: Gabon gau bat.
17. *A. M.ª Labayen*: Malentxo alargun!
- 18-19. *A. Zavala*: Txirrita. (*Aitua*).
20. *F. Goñi*: Lurdesko gertaerak. (*Aitua*).
21. *P. Larzabal*: Herriko bozak.
22. Bertsolarien txapelketa (30-XII-1962).
23. Aizkolariak.
24. *F. Imaz*: Bertso guziak.
25. *A. P. Iturriaga*: Jolasak.
26. *A. M.ª Zabala*, *A. Larraitz*, *Mir*: Periyaren zalapartak.
27. Azpeitiko Premiyoaren bertsoak.
28. *B. A. Mogel*: Ipui onak.
29. *T. Alzaga*: Burruntziya.
30. *G. Anduaga*: Egunsentiko txoria.
31. *M. Soroa*: Baratzan.
32. *M. Elicegui*, *A. Zavala*: Pello Errotaren bizitza.
33. *M. Elicegui*, *A. Zavala*: Pello Errotak jarritako bertsoak.
34. *P. Larzabal*: Senpere-n gertatua.
- 35-36. *J. V. de Echagaray*: Festara.
37. *A. Cardaberaz*: Euskeraren berri onak.
38. *S. Salaverriá*: Neronek tirako nizkin.
39. *Bertsolariak*: Amar urteko bertso-paperak.

- 40-41. *J. R. Zubillaga*: Lardasketa.
42. *Uztapide*: Noizbait.
43. Bertsolari-txapelketa (1-I-1965).
44. *P. Larzabal*: Hilla esposatu.
- 45-46. *J. M. Satrústegui*: Bordel bertsolaria.
47. *P. M. Urruzuno*: Iru ziri. (*Aitua*).
48. *P. Barrutia, Sor Luisa, X. Munibe*: Teatro zaarra.
- 49-50. *A. Zavala*: Pello Errotaren itzala.
51. *P. M. Urruzuno*: Ur-zale baten ipuiak.
- 52-53. *G. Anduaga*: Bertso-bilduma.
54. *A. Zavala*: Fernando Amezketarra bertsolaria.
55. *Basarri*: Laugarren txinparta.
56. *A. Zavala*: Udarregi bertsolaria.
- 57-58. *C. Beobide*: Asis'ko Lorea.
59. *A. Zavala*: Axentxio Txanka bertsolaria.
60. *A. Zavala*: Errikotxia, Itxaspe ta beste zenbait bertsolari.
61. *A. Zavala*: Gaztelu bertsolaria.
62. *A. Zavala*: Zarautz'ko Zaldubi bertsolaria.
- 63-64. *A. Zavala*: Juan eta Pello Zabaleta bertsolariak.
65. *J. M. Satrústegui*: Luzaide'ko kantiak.
66. *A. Zavala*: Iru bertsolari.
67. Bertsolari-txapelketa (11-VI-1967).
- 68-69-70. *A. Zavala*: Alzo'ko Imaz bertsolaria.
- 71-72. *A. Iturriaga*: Ipuiak.
73. *A. Zavala*: Iru anai bertsolari.
- 74-75. *A. Zavala*: Errenteria'ko bertsolari zaarrak.
76. *A. Zavala*: Alza'ko bertsolari zaarrak.
- 77-78. *A. Zavala*: Paulo Yanzi ta bere lagunen bertsoak.
- 79-80-81. *A. Zavala*: Lexo bertsolaria.
82. *A. Zavala*: Juan Maria Zubizarreta bertsolaria.
83. *A. Zavala*: Motza, Zulaika ta Ugalde bertsolariak.
84. *M. Matxain*: Uste gabea.
85. *Xalbador*: Ezin bertzean.
- 86-87. *A. Zavala*: F. Iturzaeta bertsolaria.
- 88-89-90. *A. Zavala*: Xenpelar bertsolaria.
91. *A. Zavala*: Txapel bertsolaria.

AUSPOA
LIBURUTEGIA

IMPRESO EN ESPAÑA